

Savci (Mammalia) severozápadní části Nízkého Jeseníku v letech 1805–1820 v díle přírodovědce Kajetana Koschatzkého

Mammals (Mammalia) of the northwestern part of the Nízký Jeseník Mts. in 1805–1820, as reported by the naturalist Kajetan Koschatzky

Jiří ŠUHAIJ

Svatopluka Čecha 1075, 735 81 Bohumín 1, Česko; suhajj@seznam.cz

došlo 24. 11. 2003

Abstract. The paper summarises data on mammals recorded at the beginning of the 19th century in the surroundings of Krnov and in the Nízký Jeseník Mts. These records are a valuable contribution to the reconstruction of occurrence of mammals in the northwestern part of the Nízký Jeseník between 1805 and 1820, since they are the only historical faunistic data concerning this region. In his work, the author mentioned the total of 211 wild-living species of vertebrates, out of them 19 being mammals. The most interesting are records of the European souslik (*Spermophilus citellus*), common hamster (*Cricetus cricetus*), fat dormouse (*Glis glis*) and otter (*Lutra lutra*).

ÚVOD

Nejstarší dějiny slezské zoologie zpracovali GLOGER (1833), HEINRICH (1856), LETZNER (1871) a HUDEC et al. (1966). Počátky vertebratologického výzkumu ve Slezsku se datují již od počátku 17. století (SCHWENCKFELD 1603). Po rozdělení Slezska v roce 1742 na rakouskou a pruskou část zpracovali savce především pruské (nyní polské) části BÖRNER (1781), WEIGEL (1806), KALUZA (1814) a GLOGER (1833). Mezi první zoology rakouské (nyní české) části patřil Kajetan KOSCHATZKY. Jeho práce ale postupem času upadly v zapomnění a po uplynutí téměř dvou století se staly téměř nedostupnými archiváliemi. Koschatzkého nejdůležitější životopisné údaje zaznamenali pouze velmi stručně MAYER (1829), D'ELVERT (1868), TSCHUSI ZU SCHMIDHOFFEN (1887), REMEŠ (1935, 1940) a HEIDUK (1993). Biografii Koschatzkého neuvedl KOLEŠKA (1984) ani HUDEC (1999). TSCHUSI ZU SCHMIDHOFFEN (1887) citoval pouze dvě jeho práce o fauně Jeseníků, HUDEC & KOKES (1981) jedinou, ANONYMUS (1875) a LAUS (1901) žádnou. Koschatzkého údaje o obratlovcích byly komplexněji zhodnoceny teprve v posledních letech (ŠUHAIJ & KUZNÍK 2001, HUDEČEK & BENEŠ 2002, ŠUHAIJ 2003, 2004).

Kajetan [Cajetan] Rudolph KOSCHATZKY se narodil 8. prosince 1789 ve Svobodných Heřmanicích v rodině ševce. V mládí býval vážně nemocen, často neuplynul jediný rok bez onemocnění. V roce 1804 byl přijat na opavské gymnázium, po jeho ukončení v roce 1809 na vysokou školu v Olomouci. Během studií často trpěl nouzí a na zakoupení potřebných knih si musel vydělávat vyučováním. Kvůli nedostatku peněz přestoupil z filosofie na teologii, přestože patřil k nejlepším studentům. Dne 6. srpna 1815 byl vysvěcen na kněze a pak působil jako klášterní kaplan v Krnově. Již v roce 1819 byl povýšen pro horlivý výkon povolání na městského kap-

lana. Od roku 1822 až do své smrti byl vychovatelem dětí v rodině hraběte Antona SEDLITZKY z CHOLTIC (TSCHUSI ZU SCHMIDHOFFEN 1887). Zemřel předčasně 19. srpna 1824 na zámku ve Štěplovci (HEIDUK 1993). Během šestiletých studií na koleji v Olomouci se intenzívně zabýval především botanikou a entomologií. Po přestěhování do Krnova sbíral na svých vycházkách v okolí také nerosty a zaznamenával údaje o obratlovcích. Navázal písemný styk s mnohými významnými rakouskými přírodovědci. Měl také dobrý přehled o dějinách Slezska. Již v roce 1818 byl jmenován korespondujícím členem “c. k. Moravskoslezské společnosti pro podporu zemědělství, přírodovědectví a vlastivědy” v Brně (GANZ 1882). V přírodovědných oborech dosáhl na svou dobu nebývalých znalostí. Své práce o přírodě Krnovska publikoval v Andréově *Hesperu* (KOSCHATZKY 1818b, c, 1819c, 1821) a Sartoriho *Vaterländische Blätter* (KOSCHATZKY 1818a, 1819a, b). Koschatzkého činnost podnítila zájem o přírodovědu u krnovského lékaře a polyhistora Johanna SPATZIERA, který ve faunistickém výzkumu Krnovska pokračoval (SPATZIER 1831, 1832).

METODIKA A POPIS OBLASTI

Dřívější názvy obcí jsem identifikoval podle místopisných lexikonů (TUREK 1974, BARTOŠ et al. 1984, KORBELÁŘOVÁ & ŽÁČEK 1995, 1996) a map (ANONYMUS 1909, ČERNÝ & PELÍSEK 1930). Tehdejší sídla jsem přiřadil k současným katastrálním územím obcí podle PROKOPA (1968). Zpracovaná oblast byla zařazena do faunistických čtvrců síťového mapování živočichů České republiky (ANONYMUS 1981, PRUNER & MÍKA 1996). České názvy savců jsem uvedl podle ANDĚRY (1999b), zařazení do zoologického systému je převzato podle ANDĚRY (1997, 1999a) a ANDĚRY & ČERVENÉHO (2000). K identifikaci latinských synonym jsem použil následující práce: BÖRNER (1781), KALUZA (1814), GLOGER (1833), KEYSERLING & BLASIUS (1840). V hranatých závorkách jsou uvedeny latinské názvy savců použité KOSCHATZKÝM, pokud se lišily od dnes platných. Stejným způsobem jsou uvedeny dřívější místopisné názvy.

KOSCHATZKY na svých přírodovědných vycházkách na Krnovsku nejlépe prozkoumal nejbližší okolí rodné vsi Svobodné Heřmanice [Freyherrmersdorf] a také Krnova (Jägerndorf), včetně říčních niv Opavy a Opavice. Převážná většina jeho pěšího putování po roce 1815 směřovala po různých trasách především z Krnova do jeho rodiště a zpět. Kromě Krnova a Svobodných Heřmanic se jedná o katastrální území těchto deseti dnešních obcí: Brumovice, Býkov-Láryšov, Holasovice, Horní Benešov, Horní Životice, Lichnov, Sosnová, Staré Heřminovy, Úvalno a Velké Heraltice (KOČVARA et al. 1998). Všechny leží na severozápadě geomorfologického celku Nízký Jeseník. Zlatohorská vrchovina a Opavská pahorkatina zasahují ke Krnovu pouze svými úzkými výběžky podél státní hranice s Polskem (BOHÁČ & KOLÁŘ 1996). Druhou navštěvovanou oblastí byla západní část Nízkého Jeseníku v okolí trasy, po které cestoval do Olomouce (KOSCHATZKY 1818a), vedoucí přes Benešov, Leskovec nad Moravicí, Dvorce, Moravský Beroun a Šternberk. V práci o přírodě Slezska zpracoval KOSCHATZKY (1819b) souhrnně celou jesenickou oblast mezi Bílou Vodou na severozápadě a Velkým Újezdem na jihovýchodě. Popsal v ní také nálezy z Hrubého Jeseníku bez uvedení konkrétních lokalit. Převážná většina jeho sběrů a publikovaných údajů však pocházela ze širšího okolí Krnova. Na síťové mapě je jím prozkoumaná oblast vymezena plochou faunistických čtvrců 5971b, c, 5972a, c, d, 6071b, d, 6072a, b, c.

PŘEHLED SAVCŮ (MAMMALIA) V DÍLE KAJETANA KOSCHATZKÉHO

Hmyzožravci (Insectivora): rejsek obecný (*Sorex araneus*); rejsek vodní (*Neomys fodiens*) [*Sorex foedens*]; krtek obecný (*Talpa europaea*).

Letouni (Chiroptera): netopýr černý (*Barbastella barbastellus*) [*Vespertilio barbastellus*]; netopýr velký (*Myotis myotis*) [*Vespertilio Myotis*, *Vespertilio murinus*]; netopýr obrovský (*Nyctalus lasiopterus*) [*Vespertilio lasiopterus*]; netopýr hvízdavý (*Pipistrellus pipistrellus*) [*Vespertilio Pipistrellus*]; netopýr večerní (*Eptesicus serotinus*) [*Vespertilio serotinus*].

Šelmy (Carnivora): hranostaj (*Mustela erminea*) [*Mustella erminea*]; kuna lesní (*Martes martes*) [*Mustella Martes*]; jezevec lesní (*Meles meles*) [*Meles Taxus*]; vydra říční (*Lutra lutra*) [*Lutra vulgaris*]; rys ostrovid (*Lynx lynx*) [*Felis Lynx*].

Sudokopytníci (Artiodactyla): jelen lesní (*Cervus elaphus*) [*Cervus Elaphus*].

Hlodavci (Rodentia): sysel obecný (*Spermophilus citellus*) [*Arctomys Citellus*]; křeček polní (*Cricetus cricetus*) [*Mus cricetus*, *Marmota cricetus*]; potkan (*Rattus norvegicus*) [*Mus decumanus*]; plšík lískový (*Muscardinus avellanarius*) [*Myoxus muscardinus*]; plch velký (*Glis glis*) [*Myoxus glis*].

Chovaná zvířata: fretka (*Mustela putorius f. furo*) [*Mustella Furo*].

DISKUSE

Vědecké výzkumy savců v Čechách se datují od 18. století. Naším prvním zoologem a mineralogem byl Jan Křtitel BOHÁČ (*1724, †1768) (VINAŘ 1959). Boháčovo dílo *Flora, fauna et historia regni lapidei in Bohemia* však zůstalo v rukopisné podobě (VINIKLÁR 1931). První souhrnný seznam českých savců vyšel tiskem teprve díky SCHMIDTOVI (1795). Z Moravy byly předtím známy pouze neúplné záznamy od PESSINY DE CZECHOROD (1677) a SCHWOYE (1793). Obratlovce v okolí Hranic zpracoval GALLAŠ (1822) a z celé Moravy MÜLLER (1839). Údaje KOSCHATZKÉHO (1818a, c, 1819b, c, 1821) jsou velmi cenné zvláště proto, že pocházejí z období, kdy byla faunistika v české části Slezska teprve v počátcích. První souborný přehled dokladů savců jesenické oblasti přinesl až ENS (1835). Později byly publikovány faunistické poznatky z Hrubého Jeseníku (KOLENATI 1859).

Nejstarší konkrétně datovaný výskyt je v pracích Koschatzkého označen letopočtem 1805 a týká se okolí Svobodných Heřmanic. Převážnou část údajů získával teprve od roku 1815 během pravidelných přírodovědných výletů do okolí Krnova. V jeho nejhodnotnější práci (KOSCHATZKY 1821) jsou zpracovány nálezy do roku 1820 (ANONYMUS 1820). K. KOSCHATZKY se věnoval převážně entomologii a botanice, na důkladnější výzkum obratlovců mu více času nezbývalo. Přesto jsou i jeho nahodilé zmínky velmi cenné, neboť jsou nejstaršími údaji o savcích severozápadní části Nízkého Jeseníku, které máme dnes k dispozici. Tyto záznamy jsou dokladem o tehdejšímu stavu krajiny a rovněž nás mohou informovat o probíhajících dlouhodobých klimatických změnách.

Ve svých příspěvcích uvedl KOSCHATZKY (1818a, c, 1819b, c, 1821) celkem 19 druhů volně žijících savců. Jeho údaje z počátku 19. století se týkají převážně faunistických čtverců 5971, 5972, 6071 a 6072. Jako zajímavost byla z chovaných druhů zaznamenána fretka (*Mustela putorius f. furo*). O vydře říční (*Lutra lutra*) napsal, že žije v údolí řeky Opavy po Nové Heřminovce (KOSCHATZKY 1821). Křečka polního (*Cricetus cricetus*) znal např. z Opavy-Jaktaře [Jacktar] a z Bohdanovic [Boidensdorf], nyní místní části Jakartovic (KOSCHATZKY 1819c). Krtka obecného (*Talpa europaea*) uvedl z okolí Horních Loděnic [Deutschlodnitz] na Olomoucku (KOSCHATZKY 1818a). Údaj o nárůstu počtu potkanů (*Rattus norvegicus*) na některých místech jesenické oblasti (KOSCHATZKY 1819c) je svědectvím o době, kdy u nás tento druh postupně vytlačil krysu obecnou (*Rattus rattus*). O jednotlivých druzích savců se však zmiňoval především ve výčtech zvláštností širšího okolí Krnovska, proto tu chybí řada zcela běžných druhů (KOSCHATZKY 1819b). Další druhy savců z Krnovska uvedli později SPATZIER (1835, 1859), KREISEL (1887), CHOWANETZ (1890), RICHTER (1890) a ADAMEK (1944).

Sporným údajem je záznam o výskytu netopýra obrovského (*Nyctalus lasiopterus*), i když měl KOSCHATZKY k dispozici popis (ZIMMERMANN 1780). Netopýr obrovský je jeden z nejzávažnějších středoevropských netopýrů. V Polsku byl tento druh zastížen jen jednou (RUPRECHT 1970), na

Slovensku byl prokázán zatím pětkrát (MATTIS et al. 2003). V České republice je k dispozici pouze jediný muzejní exemplář nejistého původu, který by mohl pocházet z jižních Čech (BÜRGER & ČERVENÝ 1979). Kromě toho existuje záznam o pozorování na jižní Moravě bez dokladu (GAISLER et al. 2002). Netopýr obrovský byl původně popsán (jako *Vespertilio lasiopterus* Schreber, 1780 in ZIMMERMAN 1780) natolik kuse, že byl později znovu popsán ještě dvakrát (jako *Vespertilio noctula* var. *sicula* Mina-Palumbo, 1868 a *Vesperugo noctula* var. *maxima* Fatio, 1869). Je tedy sporné, zda se vůbec jednalo o druh *Nyctalus lasiopterus* v současném pojetí – v determinaci hmyzožravců, drobných hlodavců a netopýrů neměli jasno ani jiní přírodovědci té doby (HANÁK & BENDA in litt.).

ZÁVĚR

Príspevek prináša údaje o savcích zaznamenaných na počátku 19. století z okolí Krnova a z jesenické oblasti (KOSCHATZKY 1818a, c, 1819b, c, 1821). Tyto záznamy jsou velmi cenným příspěvkem pro rekonstrukci dřívějšího rozsahu rozšíření savců severozápadní části Nízkého Jeseníku v letech 1805–1820, protože se jedná o jediné historické faunistické údaje z této oblasti. Autor uvedl ve svých člancích celkem 211 druhů volně žijících obratlovců, z toho 19 druhů savců. Jednotlivé druhové zastoupení řádů je následující: hmyzožravci – 3, letouni – 5, šelmy – 5, sudokopytníci – 1, hlodavci – 5. Velmi cenné jsou údaje zejména o výskytu sysla obecného (*Spermophilus citellus*), křečka polního (*Cricetus cricetus*), plcha velkého (*Glis glis*) a vydry říční (*Lutra lutra*) (KOSCHATZKY 1819b). V případě záznamu o výskytu netopýra obrovského (*Nyctalus lasiopterus*) není vyloučeno, že se jednalo o chybnou determinaci.

PODĚKOVÁNÍ

Za poskytnutí některých literárních pramenů vděčím RNDr. P. LAUTEREROVI (Moravské zemské muzeum, Brno). Za překlad práce KOSCHATZKÉHO (1821) a kapitoly “*De Situ & Qualitatibus Moraviae*” z PESSINY DE CZECHOROD (1677) jsem zavázán dr. J. ENDERSOVI (Malá Morávka). Za obětavou pomoc děkuji H. KUZŇÍKOVÍ (Orlová) a D. ŠEVČÍKOVÉ (Slezské zemské muzeum, Opava). Za cenné připomínky k textu článku vděčím dr. P. BENDOVI (Národní muzeum, Praha), doc. dr. V. HANÁKOVÍ (Univerzita Karlova, Praha) a mgr. M. MANDÁKOVÍ (Ostrava).

LITERATURA

- ADAMEK J., 1944: Beiträge für Kenntnis der Erdgeschichte, der Pflanzen- und Tierwelt im Kreis Jägerndorf. *Jägerndorfer Ländchen, Jägerndorf*, **12**(1): 3–4; **12**(4): 15–16; **12**(5): 19–20; **12**(6): 23–24; **12**(7): 25–26; **12**(8): 29–30.
- ANDĚRA M., 1997: *Svět zvířat I. Savci (1)*. Albatros, Praha, 144 pp.
- ANDĚRA M., 1999a: *Svět zvířat II. Savci (2)*. Albatros, Praha, 148 pp.
- ANDĚRA M., 1999b: *České názvy živočichů II. Savci (Mammalia)*. Národní muzeum, Praha, 148 pp.
- ANDĚRA M. & ČERVENÝ J., 2000: *Svět zvířat III. Savci (3)*. Albatros, Praha, 156 pp.
- ANONYMUS, 1874: Wanderungen in den Umgebungen Jägerndorfs. *Jägerndorfer Ztg., Jägerndorf*, **2**(90): 166. (20. September 1874)
- ANONYMUS, 1875: *Katalog der Bibliothek des naturforschenden Vereines in Brünn*. Verlag des Vereines, Brünn, 162+62 pp.
- ANONYMUS, 1909: *Jägerndorf. Zone 5. col. XVII*. Inland nach Aufnahme 1876 Nachte 24. V. 1909, k. u. k. militär.-geographisches Institut, Wien, 1 mp.
- ANONYMUS, 1981: *ČSSR 1:500 000. Účelová podkladová mapa pro Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV*. Kartografie, Praha, 2 pp.

- BARTOŠ J., SCHULZ J. & TRAPL M., 1984: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, svazek XIII. Okresy: Bruntál, Jeseník, Krnov*. Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc, 230 pp.
- BOHÁČ P. & KOLÁŘ J., 1996: *Vyšší geomorfologické jednotky České republiky*. Český úřad zeměměřičský a katastrální, Praha, 56 pp + 1 mp.
- BÖRNER C. H. I., 1781: Zoologiae Silesiaceae Prodromus. *Patriot. Gesell. Schlesien neue Oekon. Nachr., Breslau*, **2**: 3–23, 71–108, 131–143, 187–211.
- BÜRGER P. & ČERVENÝ J., 1979: Netopýř obrovský, *Nyctalus lasiopterus* (Schreber, 1780) ve sbírkách Jihočeského muzea. *Lynx, n. s.*, **20**: 105–106.
- ČERNÝ N. & PELÍŠEK R. (eds.), 1930: *Přírodní poměry střední a severní Moravy. Vlastivěda střední a severní Moravy, díl 1*. Učitelské jednoty v župě olomoucké, Kroměříž, xv+560 pp.
- D'ELVERT C. F., 1868: *Zur Geschichte der Pflege der Naturwissenschaften in Mähren und Schlesien, insbesondere der Naturkunde dieser Länder, mit Rücksicht auf Böhmen und Oesterreich*. *Schr. Hist.-Stat. Sekt. k. k. Mähr.-Schles. Gesell. Beförd. Ackerb., Natur- Landesk.*, **18**. In Commission der Buchhandlung A. Ritsch, Brünn, 332 pp.
- ENS F., 1835: Geschichte der Stadt Troppau. Mit einem Anhang: Die Entstehung und den gegenwärtigen Bestand des vaterländischen Museums enthalten. *Das Oppaland oder der Troppauer Kreis, nach seinen geschichtlichen, naturgeschichtlichen, bürgerlichen und örtlichen Eigenthümlichkeiten beschrieben. Zweiter Band*. Carl Gerold, Wien.
- FANTA J. (ed.), 1969: *Příroda Krkonošského národního parku*. SZN, Praha, 224 pp.
- GAISLER J., ŘEHÁK Z. & BARTONICKÁ T., 2002: Mammalia: Chiroptera. In: ŘEHÁK Z., GAISLER J. & CHYTL J. (eds.): *Vertebrates of the Pálava Biosphere Reserve of UNESCO. Folia Fac. Sci. Natur. Univ. Masaryk. Brun., Biol.*, **106**: 1–162.
- GALLAS J. H. A., 1822: *Poznamenanj wssech znamegssiech a znamenitegssich Tworů z řisse Ziwočichuw genž se w zdegssi končine nachazegi a nachazywali*. Manuskript (ex SKUTIL 1936, 1937).
- GANS J., 1882: Cajetan Rudolf Koschatzky. Zur mähr.-schles. Biographie CLX. *Not.-Bl. Histor.-Statist. Sect. k. k. Mähr.-Schles. Gesell. Beförd. Ackerb. Natur- und Landeskde, Brünn*, **1882**(5): 34–36.
- GLOGER C. L., 1833: *Schlesiens Wirbelthier-Fauna. Ein systematischer Ueberblick der in dieser Provinz vorkommenden Säugethiere, Vögel, Amphibien und Fische*. Verlag von Grass, Barth und Comp., Breslau, xiv+78 pp.
- HEIDUK F., 1993: *Oberschlesisches Literatur-Lexikon. Biographische-Bibliographisches Handbuch. Teil 2 (I–P)*. Gebr. Mann Verlag, Berlin, 216 pp.
- HEINRICH A., 1856: *Mährens und k. k. Schlesiens Fische, Reptilien und Vögel. Ein Beitrag zur Fauna beider Kronländer*. In Commission bei Nitsch und Grosse, Brünn, 202 pp.
- HUDEK K., KONDĚLKA D. & NOVOTNÝ I., 1966: *Ptactvo Slezska*. Slezské muzeum v Opavě, Opava, 366 pp + 60 mps.
- HUDEK K. & KOKEŠ O., 1981: *Česká ornitologická bibliografie 1 (do roku 1933)*. *Knihovna MOS sv. 6*. Okres. vlastivěd. muz. J. Á. Komenského a MOS v Přerově, Praha, 218 pp.
- HUDEK K., 1999: *Ornitologové České republiky. Knihovna MOS, sv. 19*. Muzeum Momenského v Přerově a Asociace českých a moravskoslezských muzeí, Přerov, 92 pp.
- HUDEČEK J. & HANAČEK F., 2002: Ptáci a další obratlovci v díle Kajetana Koschatzkého. *Zprávy MOS, Přerov*, **60**: 167–190.
- CHOWANETZ J., 1890: *Producte aus den drei Naturreichen. I. Das Thierreich*. In: CHOWANETZ J. & WURST A.: *Der Hotzenplotzer Schulbezirk. Ein Beitrage zur Heimatskunde*. Verlag A. Wurst, Jägerndorf, 228 pp.
- KALUZA A., 1815: *Kurze Beschreibung der schlesischen Säugetiere*. Gedruckt mit Kreuzer-Scholzschens Schriften, Breslau, 59 pp.
- KEYSERLING A. & BLASIVS J. H., 1840: *Die Wirbelthiere Europa's. Erstes Buch: Die unterscheidenden Charaktere*. Verlag von Friedrich Vieweg und Sohn, Braunschweig, xcvi+259 pp.
- KOČVARA V., MÜLLER K. & PETERKOVÁ E., 1998: *Slezsko, Česká republika. 1:320 000*. AVE – Informační centrum Opavska a Matice slezská, Opava, 1 mp.

- KOLENATI F. A., 1859: Naturhistorische Durchforschung des Altvatergebirges. *Jh. Naturwiss. Sect. k. k. Mähr.-Schles. Gesell. Beförd. Ackerb., Natur- Landesk. Brünn*, **1858**: 1–83.
- KOLEŠKA Z., 1984: Seznam biografii československých entomologů (Entomologové nežijící) I., pokračování 6. *Zpr. Čs. Společ. Entomol.*, **20**: 196–208.
- KORBELÁŘOVÁ I. & ŽÁČEK R., 1995: Slezsko v církevních statistikách olomoucké diecéze (arcidiecéze) z 2. pol. 18. – 1. pol. 19. století. *Čas. Slez. Zem. Muz. (B)*, **44**(1): 19–63; **44**(2): 134–176; **44**(3): 198–223.
- KORBELÁŘOVÁ I. & ŽÁČEK R., 1996: Slezsko v církevních statistikách olomoucké diecéze (arcidiecéze) z 2. pol. 18. – 1. pol. 19. století. *Čas. Slez. Zem. Muz. (B)*, **45**(1): 16–54; **45**(2): 113–153; **45**(3): 214–257.
- KOSCHATZKY K. R., 1818a: Schreiben an einen Freund in [***] über eine Reise von Jägerdorf nach Olmütz. *Erneu. Vaterl. Bl. Österr. KSt., Wien*, **79**: 313–315; **80**: 319–320.
- KOSCHATZKY K. R., 1818b: Beiträge zur österreichischen Flora. *Hesperus. Natbl. Gebildete Leser, Prag*, **1818**(50): 399.
- KOSCHATZKY K. R., 1818c: Naturhistorische Aphorismen über das Gesenke. *Hesperus. Natbl. Gebildete Leser*, **2** (37): 289–292;
- KOSCHATZKY C. R., 1819a: Über die lebedigen Straßen des Herrn Ferdinand Blumenwitz, fürstlich Liechtensteinischen Kammerburggrafen zu Jägerndorf in Schlesien. *Erneu. Vaterl. Bl. Österr. KSt., Wien*, **1819**(30): 120; **1819**(31): 122–124.
- KOSCHATZKY C. R., 1819b: Über Schlesien und dessen Naturkunde. *Erneu. Vaterl. Bl. Österr. KSt*, **1819**(94–96): 373–384.
- KOSCHATZKY K. R., 1819c: Naturhistorische Aphorismen über das Gesenke. *Hesperus. Natbl. Gebildete Leser*, **4**(44): 346–349.
- KOSCHATZKY K., 1821: Naturhistorische Wanderungen in den Jägerndorfer und heimathlichen Gegenden, geschildert in Briefen an einen Freund in [*****]h. *Hesperus. Encycl. Gebildete Leser, Prag*, **30**(17): 129–136; **30**(19): 146–151; **30**(20): 156–160; **30**(23): 177–184; **30**(26): 203–207.
- KREISEL H., 1887: Geologische Übersicht, Flora und Fauna des Jägerndorfer Bezirkes. Pp.: 41–65. In: PLEBAN J.: *Der Jägerndorfer Schulbezirk. Ein Beitrag zur heimatkunde Schlesiens*. Im Selbstverlage, Jägerndorf, 406 pp.
- LAUS H., 1901: Die zoologische Literatur Mährens und Österr.-Schlesiens bis 1901. *Ztschr. Mähr. Landesmus., Brünn*, **1**: 31–67.
- LETZNER K., 1871: Verzeichniss der Käfer Schlesiens. *Ztschr. Entomol. Breslau, N. F.*, **2**: i–xxiv+1–328.
- MATIS Š., BOLDOGH S. & PJEŇÁK P., 2003: Records of *Nyctalus lasiopterus* in the Gömör-Torna Karst (Slovakia, Hungary). *Vespertilio*, **7**: 135–138.
- MAYER A. G., 1829: Ueber die Flora des Gesenkes. *Mitth. k. k. Mähr.-Schles. Gesell. Beförd. Ackerb. Natur- Landeskde Brünn*, **16**(21): 161–164; **16**(22): 172–175.
- MÜLLER A., 1839: *Mährens Wirbelthier-Fauna, oder systematische Uibersicht der in dieser Provinz vorkommenden und beobachteten Säugethiere, Amphibien, Fische und Vögel. Mit genauer Angabe der Charactere aller Gattungen, Beschreibung der einzelnen Arten mit Berücksichtigung der Fundorte und anderer Notizen*. Als Grundlage einer Künftig zu bearbeitenden Fauna des M. L. Gouvernements. Manuskript, nestr.
- PESSINA DE CZECHOROD ET IN OBORZISSTIE T. J., 1677: *Mars Moravicus*. J. A. de Dodroslawin, Pragae, 958 pp.
- PROKOP J. (ed.), 1968: *Mapový lexikon obcí ČSSR. 1:200 000*. Kartografické nakladatelství, Praha, nestr.
- PRUNER L. & MIKA P., 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování. *Klapalekiana*, **32** (Suppl.): 1–175.
- REMEŠ M., 1935: Z dějin zoologie na Moravě a ve Slezsku. *Věst. Kl. Přírodověd. Prostějov*, **24**: 5–10.
- REMEŠ M., 1940: Z dějin zoologie na Moravě. *Věst. Kl. Přírodověd. Prostějov*, **26**: 3–10.
- RICHTER E., 1890: *Die Landschaft Hotzenplotz. Topographisch und historisch geschildert*. Im Selbstverlage, Hotzenplotz. Manuskript, 293 pp.
- RUPRECHT A. L., 1970: Borowiec olbrzymi *Nyctalus lasiopterus* (Schreber, 1780) – nowy ssak w faunie Polski. *Acta Theriol.*, **15**: 370–372.

- SCHMIDT F. W., 1795: Versuch eines Verzeichnißes aller in Böhmen bisher bemerkten Thiere. Zur Aufnahme der Naturkunde und deren damit verwandten Wissenschaften in Böhmen. *Samml. Phys. Ökonom., Prag*, **1**: 1–103.
- SCHWENCKFELD C., 1603: *Theriotropheum Silesiae, in quo animalium, hoc est quadrupedum, reptilium, avium, piscium, insectorum natura, vis et usus ex libris persringuntur: concinnatum et elaboratum, à Casp. Schwenckfeld Medico Hirschberg*. David Albertus Bibliopol. Vratisl., Liegnitz (ex FANTA 1969)
- SCHWOY F. J., 1793: *Topographie vom Markgrathum Mähren. Der Topographie von Mähren erster Band, enthält die allgemeine Einleitung und den Olmützer-Kreis*. Joseph Hraschanzky k. k. deutsch- und hebräischer Hofbuchdrucker und Buchhändler, Wien, 530 pp.
- SKUTIL J., 1936: Gallašovy zprávy o východomoravské zvířené z počátku minulého století. *Záhorská kronika*, **19**: 110–114.
- SKUTIL J., 1937: Gallašovy zprávy o východomoravské zvířené z počátku minulého století. *Záhorská kronika*, **20**: 26–30.
- SPATZIER J., 1831: Verzeichniß, nebst einigen naturhistorischen Bemerkungen über unsere vaterländischen Vögel. *Mitth. k. k. Mähr.-Schles. Gesell. Beförd. Ackerb. Natur- Landeskd. Brünn*, **21**: 361–366; 385–387; 396–397; 410–414;
- SPATZIER J., 1832: Verzeichniß, nebst einigen naturhistorischen Bemerkungen über unsere vaterländischen Vögel. *Mitth. k. k. Mähr.-Schles. Gesell. Beförd. Ackerb. Natur- Landeskd. Brünn*, **22**: 12–14; 35–38.
- SPATZIER J., 1835: *Sorex pygmaeus*, Pall. *Mitth. k. k. Mähr.-Schles. Gesell. Beförd. Ackerb. Natur- Landeskd. Brünn*, **28**(6): 48.
- SPATZIER J., 1859: Kleine Mittheilungen aus der schlesischen Fauna. *Lotos*, **9**: 36–39.
- VON TSCHUSI ZU SCHMIDHOFFEN V. R., 1887: Beiträge zur Geschichte der Ornithologie in Oesterreich-Ungarn III. Schlesien. *Mitth. Ornithol. Ver. Wien*, **11**: 46–48.
- ŠUHAJ J., 2003: Ryby severozápadní části Nízkého Jeseníku v letech 1805–1821 v díle Kajetana Koschatzkého. *Lampetra*, **5**: 85–92.
- ŠUHAJ J. & KUZNIK H., 2001: Obratlovci (Vertebrata) západní části Nízkého Jeseníku v letech 1805–1820 v díle Kajetana Koschatzkého. *Fauna Bohem. Septentrion.*, **26**: 59–72.
- ŠUHAJ J., 2004: Ptáci severozápadní části Nízkého Jeseníku v letech 1805–1820 v díle Kajetana Koschatzkého. *Čas. Slez. Zem. Muz. (A), Opava*, **53**(1): 87–95.
- TUREK A., 1974: *Místopisný rejstřík obcí Severomoravského kraje, 1. a 2. díl*. Státní archiv v Opavě, Opava, 965 pp.
- VINAR J., 1959: *Obrazy z minulosti českého lékařství*. SZN, Praha, 240 pp.
- VINKLÁŘ L., 1931: *Vývoj české přírodovědy. Jubilejní sborník na paměť 60letého trvání přírodovědeckého klubu v Praze*. Přírodověd. klub v Praze, Praha, 180 pp + 130 tab.
- WEIGEL J. A. V., 1806: *Faunae silesiacae Prodomus. Verzeichnis der Thiere, die Schlesien bisher entdeckt und bestimmt sind. 10. Theil der Geographische, naturhistorische und technologische Beschreibung des souverainen Herzogthums Schlesien*. Himburgschen Buchhandlung, Berlin, xii+358 pp.
- ZIMMERMANN E. A. W. 1780: *Geographische Geschichte des Menschen und allgemein verbreiteten vierfüßigen Thiere, 2. Band*. Leipzig.